

Alsu KAMALIEVA¹

**ADİL KUTUY’UN “GÖNDERİLMEMİŞ MEKTUPLAR” ADLI
ROMANINDA AİLE**

Özet

Adil Kutuy, Çağdaş Tatar Edebiyatının usta kalemlerinden birisidir. Onun önemli eserlerinden birisi “Gönderilmemiş Mektuplar”dır. Eser, öğrencilik yıllarında birbirleriyle tanışıp aşık olan, evlenen ancak daha sonra çeşitli nedenlerle ayrılmak zorunda kalan iki sevgiliden Aliye adındaki bayan kahramanın sevgilisine yazdığı fakat göndermediği mektuplardan oluşur. Yazar bu eserinde bir taraftan Aliye’nin gözüyle bu ilişkiyi anlatırken bir taraftan da sorgular. Eser, “Aliye” karakterinin etrafında yazıldığı dönemin çağdaş Sovyet - Tatar kadın tipinin hayata karşı duruşunu ve ayakta kalma mücadelesini simgelerken, diğer taraftan da bu karakter etrafında oluşturulan “ideal kadın tipi”nin taşınması gereken nitelikleri ortaya koyar. Kutuy, bu eserinde resmi ideoloji ile çatışmasına rağmen “aile” kavramının önemini vurgular. Birbirini seven insanların bir arada yaşaması gerektiğini, bunun için de ailenin korunması gerektiğini savunan yazar, çocuğun da ancak iyi aile ortamında yetişeceğini belirtir. “Gönderilmemiş Mektuplar”, tekniği itibarıyla, “kısa roman” ya da “uzun hikaye” olarak tanımlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Tatar Edebiyatı, Adil Kutuy, Gönderilmemiş Mektuplar, kadın, aile, çocuk, aşk, milliyetçilik, sosyalist.

THE FAMILY IN NOVEL “UNSENT LETTERS” of ADİL KUTUY

Abstract

Adil Kutuy one of the masters pen in contemporary Tatar literature. One of his outstanding works is “Unsent Letters”. This work is comprised of unsent letters of the female character of the work Aliye who fell in love during her student years and got married but for various reasons she had to broke up. Author, in his work on the one side describes this relationship, on the other side he questions it by Aliye’s view. The work shows the Soviet-Tatar women’s stance towards life and survival struggle during the period the Aliye character is written; on the other hand, it puts

¹ Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Kuzey-Batı ABD, akamalieva@bartin.edu.tr

forward the general features of an ideal woman should have which was constituted around this character. Kutuy in this work, emphasizes the importance of family concept despite the conflict with official ideology. Author is arguing for that people who loves each other should live together, for this reason the family should be protected, he states that children grow up in a healthy family environment. *Gönderilmemiş Mektuplar*, could be defined as "short novel" or "long story" technically.

Keywords: Tatar Literature, Adil Kutuy, "Unsent Letters", women, family , children, love, nationalism, socialist .

GİRİŞ

Adil Kutuy, *Gönderilmemiş Mektuplar* isimli eserini, Sovyet Yazarlar Birliği'nin I. Kurultayı²'nin hemen ardından 1935 senesinde yazar. Bu Kurultay'a ünlü Rus yazar Maksim Gorki de katılmış ve burada yaptığı konuşmasında "Sovyet kadınıni yeteri kadar tanıtmadık" demiştir. Bu tespitten çok etkilenen Kutuy, Kurultay'ın hemen akabinde *Gönderilmemiş Mektuplar*'ı kaleme alır (T.Ş. Gilazov 2014:92; Tatar Sovet Edebiyatı, 1975:95). Dolayısıyla böyle bir etkilenmeyle kaleme alındığı bilinen bu eserin birinci amacı Sovyet kültürü altındaki Tatar kadınının güçlü yönlerini ortaya çıkarmak olacaktır.

Bu noktada ayrıca yazarın ikinci temel özelliğine vurgu yapmak gerekir. Adil Kutuy, her ne kadar Sovyet ideolojisi ile yetişse de özünde milliyetçi bir yazardır. Onun bu özelliği *Gönderilmemiş Mektuplar*'da baskın olan ikinci unsur olarak hemen kendini gösterir. Eser, milliyetçi bir bakış açısı ile o günkü Tatar toplumunu birbirine âşık olan ancak bir süre sonra ayrılmak zorunda kalan entelektüel iki Tatar gencinin gözünden tüm dünyaya tanıtmayı amaçlar. *Gönderilmemiş Mektuplar* bu yönüyle başarılı olmuş bir eserdir. Kısa sürede önce Rusçaya sonra da birçok dünya diline çevrilir ve çok sevilir.

Yeni edebiyat araştırmalarının en temel yönteminin "Kim söylemiş? Kime söylemiş? Nasıl söylemiş? Niçin söylemiş? Ne zaman söylemiş" sorularının doğru yanıtlanması olduğu gerçeğinden hareket edersek; incelememize konu olan *Gönderilmemiş Mektuplar* adlı eserin sahibi Adil Kutuy hakkında kısa biyografik bilgileri bu aşamada hatırlamamız doğru olacaktır.

Adil Kutuy (Gadilşa Nurmöhemmet oğlu Kutuyıv) 1903 senesinin 28 Kasım'ında Penze vilayetinin Tatar Kınadısı köyünde durumları iyi olan bir köylü ailesinde doğar. İlkokulu köyünde tamamlar. Sonra babası başka bir köye taşınır ve Adil de o köydeki Rus okuluna gider. 1917 senesinde ise Samara şehrine taşınırlar. Okuluna burada devam eden Adil Kutuy, Rus yazar Aleksandr Neverov'un organize ettiği edebiyat toplantılarına katılır; ilk şiirlerini bu dönemde yazmaya başlar. Bu yıllarda Vladimir Mayakovski'nin eserleriyle tanışır. (Kaharman Kalemi, 2010:166-167)

1920 senesinde 17 yaşındaki Kutuy eğitimini devam ettirmek ve Tatar Edebiyatını yakından öğrenmek için Kazan'a gelir ve bir teknik üniversitenin kimya fakültesinde okumaya başlar. Bu alanın ona uygun olmadığını düşünen yazar bir süre sonra bu okulu bırakır ve Kazan'daki Tatar – Başkurt askeri okulunda edebiyat öğretmeni olarak çalışmaya başlar. 1923 senesinde "Bizim Yol" (şimdiki Kazan Utları) dergisinde şiirlerini bastırır. O dönemde Adil

² Sovyet Yazarlar Birliği'nin I. Kurultayı 1934 senesinde Moskova'da gerçekleştirilir.

Kutuy eserlerini Vladimir Mayakovski'nin etkisinde kalarak ve ondan esinlenerek yazmaktadır. Bundan dolayı çok eleştirilir ve zaman içerisinde kendi üslubunu oluşturur. (Adil Kutuy, Saylanma Eserler, 2003:9)

Adil Kutuy, 1925 senesinde Pedagoji Üniversitesinin Rus Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazanır ve bölümü 1929 senesinde tamamlayarak ve birçok okulda edebiyat öğretmeni olarak çalışır. (Kaharman Kalemi, 2010:167)

Yazar, 1920'li senelerde şiir türünün yanı sıra hikâyeler ve piyesler de yazar. “Kızıl Tataristan” (Şimdiki “Vatanım Tataristan”) gazetelerinde, “Bizim Yol”, “Yanalif”, “Avıl Yeşleri” (Köy Gençleri), “Çayan” (Akrep) dergilerinde makaleleri yayınlanır. Tatar Akademiya Tiyatrosu'nun her temsiliyle ilgili eleştiri yazıları yazar. Dönemin sosyal problemlerini yansıtan piyesleri sahnelenir. Ne yazık ki söz konusu eserlerin bazıları kaybolmuştur. Eleştiri yazılarında dönemi için önemli sayılabilecek yeni fikirler ortaya koyar (Tatar Sovet Edebiyatı, s. 95).

Stalin dönemindeki baskılardan yazar da nasibini alır. Adil Kutuy, kendisi dışında beş yazar ve şairle birlikte “Cidigen” ismiyle bilinen ama gerçekte hiçbir zaman var olmamış gizli bir milli siyasi örgütün üyesi olmakta suçlanır ve hüküm giyer. Adil Kutuy'un yazı yazması yasaklanır. Buna rağmen 1935 senesinde “Sovyet Edebiyatı” (şimdiki “Kazan Utları”) isimli dergide *Gönderilmemiş Mektuplar* isimli eserinin basılmasına izin verilir ve yazar bu sayede eski itibarına tekrar kavuşur. (Kaharman Kalemi, 2010:168)

Adil Kutuy, İkinci Dünya Savaşı öncesi eserlerinde hayatı olduğundan daha güzel göstermeye çalışır. Yazarın *Sultan'ın Bir Gecesi*, *Vicdan Azabı*, *İlham*, *Sevinç Türküsü* gibi hikayeleri ile *Yetenekler Vatanı* isimli uzun şiiri bu bakış açısı ile yazdığı eserlerine örnek gösterilebilir.

Yazar, İkinci Dünya Savaşı başlayınca kahramanlık konulu şiirler yazmaya başlar. 1942 senesinde kendi isteğiyle savaşa gider ve savaş muhabiri olarak görev yapar. Kutuy, savaş döneminde de *Rüstem Maceraları*, *Özlem vs.* gibi unutulmayacak eserler meydana getirmiştir. (Tatar Sovet Edebiyatı, 1975:101-102)

Savaş bittikten sonra 15 Haziran 1945'te sağlık sorunlarından dolayı vefat eden yazarın mezarı Polonya'nın Zgej şehrinde dir. (Kaharman Kalemi, 2010:169)

Yazarı kısaca bu şekilde hatırladıktan sonra incelememize konu olan eseri hakkında bazı genel bilgileri vermekte yarar vardır. Adil Kutuy'un *Gönderilmemiş Mektuplar* adlı metni, dört bölümden oluşan bir mektup-romandır. Ana karakteri olan Aliye'nin, aşık olarak evlendiği kocası İskender'in kendisini terk etmesinden sonra ona yazdığı mektuplardan oluşan roman, kendi içerisinde sadece aileye yönelik değil, ona bağlı olarak savaş dönemi Sovyetler Birliği toplumu ve yaşantısı ile Rusya'nın vatandaşı olan Tatar topluluğu hakkında da ciddi tarihsel veriler sunmaktadır. Metin, kısa bir roman yahut uzun bir hikâye olarak da telakki edilebilir. Belli bir olay örgüsüne dayanması, zaman ve mekân kurgularının yanı sıra insan psikolojisine olabildiğince geniş yer vermesi bakımlarından roman özelliklerini göstermekle birlikte, ruh tahlillerindeki eksiklik, entrika unsurlarının yokluğu yahut azlığı, ele alınan konuların enine boyuna, ayrıntılı biçimde tartışılmaması yönleriyle de uzun öykü hüviyetinde görünmektedir.

Gönderilmemiş Mektuplar, tutkulu bir aşkı işlemekle beraber, yazıldığı devrin sosyal ve siyasî problemlerini de ele alan bir romandır. Taşralı ve yoksul bir aileye mensup üniversite öğrencisi Aliye'nin tiyatro oyuncusu İskender'e olan saf ve temiz aşkı, başlangıçta ona tarifsiz bir yaşama sevinci verir, ayaklarını yerden keser. Mutluluk denizinde yüzen Aliye'yi ne hayatın

güçlükleri yıldırır ne de Tıp Fakültesinin ağır dersleri zorlar. Ancak, bir süre sonra İskender'in bencil, sorumsuz ve maddeci yaklaşımı Aliye'yi hayal kırıklığına uğratar. Artık Aliye için mücadelelerle dolu farklı ve yeni bir hayat yolu açılır.

Romanın başkahramanı olan Aliye, İkinci Dünya Savaşı öncesine denk gelen bir süreçte, bir taraftan üniversitede okumaya çalışan, öte taraftan kocasına ve çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmek için elinden geleni yapan, bu arada sanat, edebiyat ve kültürle de bir şekilde ilgilenmeye vakit ayıran özverili ama kocası tarafından da bir o kadar değeri bilinmeyen, ezilen, hırpalanan idealist bir kadın profili çizmektedir. Hayata bu zorluklarla başlayan Aliye, zorlu bir mücadele sonrasında ülkesinin tanınmış doktorlarından birisi olur. Eşinden boşanmış olması, hayatta tek başına kalması Aliye'nin başarısını engelleyemez; dul bir kadın olarak çalışkanlığı, dürüstlüğü ve başarıları ile toplumda örnek gösterilecek bir seviyeye gelir. Yazar bu yönleriyle Aliye'yi idealize etmekte ve tüm Sovyet Tatar kadınlarına bir anlamda örnek göstermektedir.

Aliye, eserde aynı zamanda milliyetçi bir karakter olarak karşımıza çıkar. Kazan'ı çok sever. Kazan Devlet Üniversitesi'ni hiçbir şeye değişmez. Lenin ve Tolstoy gibi Sovyet ünlülerini yürekten sever ve onların fikirlerini savunur.

Bununla birlikte Aliye, aile kavramını şiddetle savunan ve önemseyen bir karakter olarak tanımlanmaktadır. Ona göre birbirlerini seven insanlar birlikte yaşamalıdır:

"Ancak gerçek aşk, kocası ile orak sallayan köylü kadınında, sevdiği ile evlenmesine izin vermeyen babasını ve annesini protesto ederek kendisini suya atan kızda, kocasına yardım edip tezgahta duran, dünyanın kahramanlarını yetiştiren işçi annede, kocasının ardından Sibiryaya giden Dekabrist kadınlardaydı." (Adil Kutuy, Gönderilmemiş Mektuplar, 2013:47)

Bu kadınlar çocuklarını da vatanını seven kahramanlar olarak yetiştirmelidirler:

"Karnımdayken yavrumu hep hayal ettim. Yirmi bir yaşında bir delikanlı, mühendis olmuş, sınıfsız toplumun meşhur kişilerinden, Sovyetler Birliği vatanımızın genç bilim adamı diye tasavvur ettim. Aynı dakikalarda ben onu kız olarak da tasavvur ettim. Öyle bir kız ki, güzelliği karşısında hayran kalırsın, dilin tutulur. O, ressam olmuş; tabloları, ilkimizin refahını, mutluluğunu ve çalışkanlığını gösteren en parlak boyalarıyla gözleri dinlendiriyor." (Kutuy, 2013:57)

Aliye'ye göre Sovyet sisteminde kadın kendi mutluluğunu bulabilme imkânına sahiptir. Çünkü bu sistem, kadını sadece "evinin kadını" değil toplum içerisinde önemli görevler üstlenebilecek bir yerde konumlandırmıştır:

"Ben, eski adı Kuznetsk olan ilçenin karanlık Mişer köyü Yalgaş'ta doğdum. Babamın bütün ömrü boyunca gördüğü köy sayısı, beşi veya altıyı geçmezken onun kızı olan ben, onun kızı, sadece Tatarca değil, Rusça ve Almanca konuşabiliyorum. Benim babam, bütün ömrünü çobanlıkta, ıstırap ve sıkıntılar içinde geçirdi, ölürken de doktor yüzü görmedi. Ama ben, Çolak Fahri'nin kızı, bugün kendim doktor oldum." (Kutuy, 2013:32)

Ona göre Tatar kadını, sistemin kendisine sunduğu bu imkânları iyi değerlendirmeli, hem toplum içerisinde önemli bir yere gelmeli hem de mutluluğu yakalayabilmelidir. Eser, Aliye'ye biçtiği bu rol ile yazıldığı dönemin Sovyet ideolojisini milliyetçi bir bakış açısıyla yorumlayarak sunmaya çalışan bir izlenim taşımaktadır.

1.Genel Olarak Aile: İdeal ve Kötü Aile Tipi

Başlangıcından bu güne, roman türünün belki de üzerinde en çok durduğu konulardan bir tanesi, aile meselesidir. Hatta bireysel duygu ve ihtiraslar bir tarafa bırakılırsa denebilir ki toplumsal konulara yönelik tematik kurgunun en çok işlenen konusu ailedir. Bu, biraz da ailenin klasik, modern ve etkisi biraz azalmış olsa da, postmodern sürecin en dinamik kurumu olmasından kaynaklanmaktadır. Aile, doğası gereği devletin en küçük yapı taşı olarak sembolize edilmiştir. Hatta *Devlet* adlı kitabında Eflatun, devletin işleyişi ve onu işletenlerin hiyerarşik yapısı ile birbirlerine yönelik davranışlarıyla aileninkini neredeyse özdeşleştirmiş; devletin yapısını anlatırken aile kurumundan yararlanmıştır. (Platon, *Devlet*, 2013) Bu öngöründen hareket edersek, *Gönderilmemiş Mektuplar*'da aile kavramının ön planda olmasını yadsımamak gerekir.

Eserde yer alan mektuplardan hareket ederek baktığımızda Aliye'nin İskender'le birlikte olduğu dönemlerde en çok evlilik ve aile kavramı üzerinde fikir yürüttükleri görülür. Bu sebeple eseri incelerken öncelikle aile kavramı üzerindeki verileri gözden geçirmemiz gerekir. Romanın başkahramanı Aliye, İskender'le Kaban gölü çevresinde dolaşırken evlilik ve aile konusunda konuşurlar. Aliye'nin bu konudaki görüşleri açıktır: Gönlü sürekli birinden ötekine geçen insanlardan değildir o. Sadece bir kişiyi sevip ömür boyu onunla birlikte olmayı istemektedir: *“Hayır, hayır, ömrüm boyunca böyle erkeklerin kölesi olmayacağım. Asla hislerimi paçavraya çeviremem. Ben yalnızca birini sevmeyi, yalnızca bir kişiyi öpmeyi isterim.”* (Kutuy, 2013:42) İdeallerle dolu zihni ona hayatı boyunca tek bir kişiyle ilişki yaşamının, evliliğin ve mutlu bir aile kurmanın özlemini yaşatırken, o sıra yanlarından geçen bir evli çift evliliğin sonraki aşamalarına, ilk heyecan geçtikten sonraki yalpalamalarına dair umutsuzluklar oluşturur:

“Böyle düşünüp dururken yanımdan bir çift geçip gitti. Ah, insanları anlamak ne zormuş... Bu gidişlerine bir bakın: Biri önde, biri arkada, kedi ile köpek gibi mırıldana söylene gidiyorlar. Kim bilir? Belki onlar da ilk karşılaştıklarında birbirlerine aşık olmuşlar, onlar da belki, birbirini daha sık görmek için uzun geceleri saate bakarak geçirmişlerdi. Oysa şimdi, görülmeyecek kadar çirkin bir manzara sergiliyorlar.” (Kutuy, 2013:42)

Evlilik için “görülmeyecek kadar çirkin manzara”, Aliye'ye göre, eşlerden birinin önde, ötekinin arkada yürüyor oluşudur. Bu durum, sembolik olarak duygusal bir parçalanmaya, karı koca arasındaki eş oluşun, eşitliğin dağılmasına vurgu yapmaktadır. Ama aynı zamanda burada, geleneksel aile evliliğine yönelik zımnî bir göndermenin varlığına da dikkat çekmek gerekir. Geleneksel Türk kültüründe dışarı çıkıldığı andan itibaren aile bireylerinden kadın arkada, erkek önde yürürdü. Bu, kadının eşine olan saygısı olarak düşünülürdü. Burada, Aliye'nin böylesi bir manzaraya dayanamaması, evlendikten sonra İskender'in de kendisini geride, yarı yolda bırakacağına dair bir içgüdü de barındırmaktadır.

Metne göre ideal bir aile kavramının zedeleneceği hususlardan biri de kuşkusuz onun mahremiyetine yönelik rencide edilmişliktir. Anlatıcıya göre, bir aile içinde ne kadar sıkıntı olursa olsun, ailenin sırları dışarı taşmamalı, aile bireyleri aile sırlarını hoyratça dışarı taşırmamalıdır. Bunun örneklerinden biri de Aliye'nin eserin bir diğer kahramanı olan Aliullin hakkındaki fikirleridir: *“İlk defa rastladığı birine hanımını ve ailesini kötüleyen küçük insanları sevmiyorum ben. Bu sözlerinden sonra ona olan nefretim daha da arttı.”* (Kutuy, 2013:88)

Romanın başkahramanı olan Aliye'nin ailenin mahremiyet çeperine olan bu bağlılığı aynı zamanda metnin tezlerinden biri olarak da düşünülebilir.

Metin, sosyalist gerçekçi bir ideolojik zorlamayla kaleme alındığı için, yazar böylesi geleneksel aile manzarasından Batılı-çağdaş aile manzarasına bir geçiş yapılırken Marks'tan bir alıntıya ihtiyaç duyuyor. Bu aynı zamanda, roman kahramanı olan Aliye üzerinden aileye bakışın ideal örneğini Marks'ta bulmanın da bir gerekçesine dönüşüyor:

"Marks'ın kızının, babası hakkında yazdığı hatıraları okumuştum. Marks ve hanımı Jenni, en zor anlarda bile şehirden şehre kovulup gezerken de birbirini severek, birbirine saygı duyarak ve sarsılmaz bir dayanışma örneği sergileyerek üstün moral değerlerle yaşamışlar. Kapital'i yazarak insanlık alemine yeni bir ilim sayfası açan Marks, hayat arkadaşı için en içten, en coşkulu, sanat değeri en yüksek şiirleri toplamış ve onları 'benim kalbime' diye ona, sevgili dostuna ithaf etmiş. Materyalist Marks, hayat arkadaşının güzelliği, sevimliliği ve hoşluğu ile övünüyor. Üstelik akşamları çocukları için Shakespeare'in eserlerini, 'Niebelungen' destanını defalarca okumaya fırsat bulmuş. Jenni, Marks'ın eserlerini temize çekmiş, onları halka dağıtmasına yardımcı olmuş, Marks için mektuplar yazmış. Demek ki o sadece Marks ile birlikte ömür geçirmemiş, onunla tek yürek, tek his ve tek düşünce olup yaşamış... Bana göre bu olmadan ailenin mesut olması mümkün değil." (Kutuy, 2013:43)

Aslında bu pasajda metnin ve dolayısıyla yazarının aileye bakışı, onun işlevi konusunda birkaç belirgin husus öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, zor anında eşlerin birbirinin yardımına koşması; ikincisi, kadın erkek demeden, işleri beraberce yapmaları ve birinin ötekinin yardımına mutlaka koşması; üçüncüsü, yüksek duygusal birliktelikler yaşamaları ve tek yürekmişlercesine duygu paylaşımına açık olmaları; dördüncüsü, boş kalan zamanlarında çocuklarının eğitimi için onlara önemli metinleri okuyup paylaşmaları, yorumlamalarıdır.

Aliye, aile içi sorunların da yer aldığı bir 'aile defteri' tutar ki bir nevi günlük olan bu metinde ideal aileye dair kanaatlerini şu şekilde verir:

"Aile, günümüzde de toplumumuzun çok gerekli ve önemli bir birimi. Aileyi burjuvalar gibi değerlendirmekten kaçınıp ideal Sovyet ailesini kurmak gerekir. Bu yıl biz, böyle semereli bir işe giriştik. Sağlam temeller üzerine kurulmayan bu aileden dolayı biz, yalnız birbirimize karşı değil, ülkemizin ve çocuklarımızın indinde de kusurlu olacağız. İyi düşün, akıllım. Çünkü kötü aile büyük zarar verir." (Kutuy, 2013:54)

Böylece, kötü ailenin sadece kendini oluşturan bireylere değil topluma da zarar vereceğinden hareketle ideal bir aile kurma arayışına giren Aliye yaşananları kayıt altına almak için de günlük tutar. Bu defter sadece yaşananları not etmeyecek, aynı zamanda ailenin de aynası olacaktır. Aile bireyleri bu aynaya bakıp iyi taraflarını da kötü taraflarını da görmek suretiyle iyi taraflarını artırmaya, kötü taraflarını ise törpülemeye başlayacaktır. Üstelik bu defterde sadece Aliye'nin görüşleri olmayacak, yer yer İskender de kendi fikirlerini kaydedebilecektir. Ancak İskender'in yazdıklarını Aliye okuyarak kendine ait olan ve yerine getirilmediği düşünülen sorumluluklarını hakkıyla yerine getirecektir: *"Bu deftere ben, ilgimi çeken ve ikimiz için de gerekli olan bütün fikirlerimi yazacağım. Sen bunları ilgiyle oku ve kendin de düşüncelerini yaz. Bazen, dille söyleyemediğimiz sözleri yazıya dökmek daha kolay olur. Bu defter kendimiz için faydalı olmasa bile çocuklarımıza, gelecek nesillere, anne ve babalarının hayatları hakkında bir belge değeri taşır."* (Kutuy, 2013:54)

İdeal bir ailenin vazgeçilmez öğelerinden biri olarak onu oluşturan fertler arasındaki görüş alışverişini ve uyumu gören anlatıcı için, bazen insanlar birbirlerinin yüzüne karşı söyleyemediklerini yazıyla daha rahat ifade edebilirler. Aliye'nin tuttuğu defter benzeri bir günlük özellikle eşlerin birbirini anlamasına yarayacak, bu yolla ailedeki eksiklerin telafisi yolunda mesafe kat edilebilecektir. Üstelik bu defter, kendilerine bir faydası olmasa da gelecek nesillerin aileyi anlamaları yönünde ciddi katkılar sağlayacaktır. Ama ideal bir aile için sadece bunlar yetmez. Eşlerin birbirini beğenmiş olması, hayata, topluma, işe bakışın aynı olması, siyasi görüş birliği bulunması da ideal ailenin vazgeçilmez nitelikleridir. Eğer bunlar sağlanamaz ise *“ailede kavga, dövüş çıkar; her gün sınırlar bozulur, bağırışlar ve facialar başlar; çocuklar, anneler, babalar tarafından terk edilir. Doğrusu maddi yön de önemlidir.”* (Kutuy, 2013:56)

Yazar, ideal bir aile resmi çektikten sonra, kötü aile örneğiyle bunu desteklemekte, böylece su-i misalden hareketle hüsn-ü misale geçiş yapmaktadır: *“Yoksa kötü ailelerde hayatlar sönüyor, insanlar inciniyor, garip duygular toplum hayatını kötü şekilde etkiliyor. Bizde, yuva kurmayı hafife alıp erken evlenme, iki üç yıl evli kaldıktan sonra da ‘karakterimiz uyuşmadı, anlaşamadık’ diye ayrılmalara çok yaygın. Böyle parçalanmış ailelerin en kötü tarafı, iş hayatını ve genç nesli kötü etkilemesidir.”* (Kutuy, 2013:43) Anlatıcı bu pasajın hemen ardından, henüz on iki yaşındaki bir ilkokul talebesinin, babasının ailesini terk etmesi üzerine yaşadığı travmayı anlatan bir mektubunu montajlar:

“Bütün işçilerden, işçi kadınlardan ve Rabotnitsa gazetesinin okuyucularından, babamı bulmam için bana yardım etmelerini rica ederim. Benim babam, Moykin İvan Petroviç. Ben dünyaya gelir gelmez, o beni ve annemi bırakarak kaçıp gitmiş. Ondan sonra onu çok kısa sürede buldular ve o, iki yıl anneme yardımcı oldu. Lakin tekrar kaçtı. İşte şimdi tam on yıldır onun nereye gittiğini, nerede yaşadığını bilmiyoruz. Lütfen onu bulmamıza yardım ediniz.” (Kutuy, 2013:44)

Elbet burada, ailelerin parçalanmalarından en çok çocukların zarar gördüğü, özellikle sorumsuz babaların onları yüz üstü bırakıp gitmelerinin ardından çocuklar üzerinde kalıcı etkiler yaşandığı gerçeği net biçimde görülmektedir.

Ailenin çöküşünü hazırlayan önemli faktörlerden biri olarak eşler arasındaki iletişim eksikliği olduğuna dikkat çeken Aliye, bu eksikliği gidermenin yolu olarak defter tutmaya kalkınca İskender ona karşı çıkar:

“Bu işten pek hoşlanmadım. Bu, düpedüz burjuvalığa özentiden kaynaklanan bir hareket. Defter tutmakla aile kurulamaz. Hemen bırak bunları. Bunu dikkate alma. Birisi görürse komik duruma düşeriz. ‘Defter’ olmadan yaşarsınız biz. İnsanları imrendirecek hayat kurmak için çok şey gerekmiyor. Benim karakterimi öğren, beni sev, isteklerimi dikkate al, sahne çalışmalarına yardım et. İyi aile kurmaya bunlar yeter.” (Kutuy, 2013:55)

İskender'in bu sözleri, anlatıcıya göre kötü aile yaşantısının belirtisidir. Çünkü bu anlayışa göre aile içi diyaloglarla ilgili hiçbir kayıt tutulamayacağı gibi kadın erkeğin her dediğini yapacak, onu tanımaya, anlamaya gayret gösterecek, buna karşı erkek ise bu konuda hiçbir çabada bulunmayacaktır. Zaten İskender'in bu yaklaşımına karşı Aliye'nin yanıtı gecikmeyecektir: *“Neden benim seni tanımam gerekiyor da senin beni tanıman gerekmiyor? Senin bu sözlerin; ‘bana itaat et, bana köle ol’ demekle aynıdır. Bu pek eski, modası geçmiş bir görüş.”* (Kutuy, 2013:55) Böylece, kötü aile tiplemesi olarak, kadının ciddiye alınmadığı erkek

egemen bir ilişki sunulmuş oluyor. Erkeğin, çocuklarının annesi olan kadın hakkındaki bu yaklaşımını anlatıcı 'pek eski, modası geçmiş bir görüş' biçiminde sunarak yeni bir aile profili özlemine de dile getirmiş olur.

2. Ailenin Önemli Figürü Olarak Baba

Yazar, ailenin önemli bir figürü olarak baba üzerinde dururken, olumlu ve olumsuz pratiklere yer vermektedir. Özellikle Kazan Üniversitesi'nde okuduğu sıralarda orada çalışan bir işçinin ideal bir baba olarak sunulduğu görülmektedir:

"Orada, Ali Ekber adlı bir işçiye evinde okuma yazma öğretmem gerekiyordu. Ne kadar mutlu bir aileydi o. Ali Ekber amca ihtilale kadar Bondyuk'ta, ondan sonra ise Alafuzov fabrikasında çalışmış. Günde on iki-on dört saat çalışmasına rağmen, onun ailesi açlık ve yokluk içinde kalmış, sıkıntılar çekmiş. Soğuk barakada üç yavrusu ile diri diri mezara girmiş gibi yaşamışlar. Oysa şimdi dairesine girince çıkmak istemezsin: Kuru, temiz havalı, apaydınlık üç oda, banyo ve mutfak. Büyük oğlu Kızıl Ordu'da subay, ikinci oğlu mühendis, bir kızı kimya mühendisi, Leruna adlı en küçük kızı müzik öğrenimi görüyor." (Kutuy, 2013:48)

Aslında burada, ideal ve iyi baba imgesinin sadece evlilik birlikteliğini sağlamanın önemli bir ögesi olarak değil aynı zamanda aile bireylerinin sıkıntılarının giderilmesi, zorluklara karşı birlikte mücadelenin aileyi birbirine sınımsız kenetlenmesi ve çocukların istikbalinin sağlamaştırılması bakımından da ne kadar önemli olduğunun ipuçları verilmektedir. Metinde, çocuklarını ve eşini terk eden sorumsuz İskender ile ailesini iki kez bırakıp kayıplara karışan ilkökul öğrencisi Moykina'nın babasının karşısına dengeleyici unsur olarak ve aslında "bütün babalar kötü değildir" in karşılığı kabilinden Ali Ekber karakteri çıkarılmıştır.

Anlatıcı, metin boyunca idealden uzak, ihmalkâr ve kötü baba tiplmesi olarak Aliye'nin kocası olan İskender'i sunmuştur. Aliye'nin ağzından onun için:

"Sabahları derse gittiğim saatlerde sen uyuyordun. Geceleri ise senin tiyatrodan dönmeni beklerken ben uyuyakalıyordum. Çünkü on ikide dönmen gerekirken genellikle gece yarısı ikide, üçte geliyordun. 'Aşkım' ile başlayan güzel hayatımızın böyle renk alması beni bir hayli düşündürüyordu. Yıkılmaya yüz tutmuş aileyi güçlendirmek için 'Aile Defteri' edindim. Bu deftere aile içindeki bütün aksaklıkları yazarak, yazdıklarımızı okuyarak yanlışlarımızı düzeltmemiz lazımdı." (Kutuy, 2013:53)

Aliye, kendisinden ziyade eşinden kaynaklanan hataları beraberce düzeltebilmenin yolu olarak güncel hayatta yaşananları deftere kaydetmeyi ve özeleştiri yapabilmenin aracı olarak bu defteri okumayı düşünmüştür.

3. Ailenin Direği Olarak Anne

Metin, bir kadının, kendisini terk eden kocasının ardından iki çocuğuyla yaşam mücadelesine girmesinin hikayesinden oluştuğu için, aile kurumu da metinde bir annenin gözünden yansıtılmış görünmektedir. Bu manada, anne, ailenin var edicisi, sürdürücüsü ve istikbale taşıyıcısı olarak neredeyse onun her şeyidir. Onun anlayışına göre kadınlar "zamana uymayı yanlış anlayıp, başlarına kep takıp, ayaklarına çizme giyip sigara içerek erkekler gibi davranmaya" (Kutuy, 2013:52) çalışmamalı, hem aile kurup hem de toplumun ihtiyaç duyduğu işlerde çalışmayı düşünmelidir. Nitekim böyle yapıp başarılı olan kadın sayısı az da değildir: "Ben, iş ve bilim alanında ileri konumdaki erkeklerle aynı seviyede duran, muhteşem ve güzel Rus, Gürcü, Tatar, Yahudi, Türkmen, Ukrayna ve Kazak kadınlarını bilirim. Kölelik

çarşaflarının yırtulup atılmasının üzerinden çok az vakit geçmesine rağmen, bizde çalışkan, yetenekli ve başarılı mühendis, tarım uzmanı, doktor, profesör, işçi ve işletmeci kadınlar bir hayli çok.” (Kutuy, 2013:52)

Topluma faydası bir tarafa bırakılırsa annenin ailenin direği oluşunda çocuklarına karşı beslediği sevgi de önem taşımaktadır:

“Anne sevgisinin büyüklüğünü, derinliğini anlatmak mümkün değildir. Bu sevgi, şiirli anlatımın çok ötesindedir. Onu sadece insanlık aleminin büyük akıl sahipleri ifade edebilirler. Bu konuda Lenin’in babasına ve annesine yazdığı mektuplarında ne güzel, ne şiirli satırlar var. Bu mektupları okuduğumda annemin ve babamın erken ölümlerine pek üzülüyordum. Şefkat görmeden, sevilmeden geçen çocukluk yıllarımı hatırlayıp yavrumu anneciğim için de nazlandırmaya ve sevmeye çalışıyordum. Ah, bu duyguları yazıya geçirseler kitap olurdu. Devrim için mücadelede kurban olan annelerin ilk tatlı sözleri yavrularıyla ilgiliymiş.” (Kutuy, 2013:61)

Anlatıcı böylece, mutlu bir aile ile geleceğe sağlıklı nesiller bırakmanın anahtarı olarak anne sevgisini göstermektedir. Anne sevgisiyle büyüyen çocukların ruh dünyalarının daha sağlıklı olmasından dolayı toplumların da pek çok zarardan kurtulabileceğini dile getiren anlatıcıya göre bir çocuk için baba dahil, anne sevgisinin yerini tutacak hiçbir şey yoktur. Anlatıcı, anne sevgisini somutlaştırmak için 1919’da Ak³lar tarafından tutuklanan bir annenin işkence edilerek öldürülmesinden hemen önce kızına yazdığı bir mektubu montaj olarak verir: “bu mektubu ben tutuklandıktan sonra okursunuz diye yazıyorum. Siz İrina ile ilgileneceksiniz. Biliyorum ben rica etmesem de siz bunu yaparsınız. Benim sizden bir ricam var: Ben ölünce siz de İroçka’yı benim gibi sabah akşam seviniz, şefkat gösteriniz. Ben muhtemelen onun nazıyla çok oynadım. Asla kötü söz söyleyip ona öfkelenmeyiniz.” (Kutuy, 2013:62) Böylece bir annenin çocuğa duyduğu sevgi hisleri ile çocukların en çok ihtiyaç duydukları anne sevgisinin somut örneği bir annenin ölümünden sonra çocuğunu emanet ettiği askere söyledikleriyle ortaya konulmuş olur.

4. Ailenin Meyvesi Olarak Çocuklar

Anlatıcı tarafından çocuk, iyi zamanlarda ailenin neşesi, kötü zamanlarda ise en büyük mağduru olarak ifade edilmiştir. Aslında, bir yönüyle ailenin gerçek doğasına bürünmesi için çocuğun varlığı şarttır. Metnin bir yerinde İskender, çocuk yapmak için henüz erken olduğunu söyleyip eşine kürtaj yapmasını tavsiye edince Aliye karşı çıkar:

“Elbette ben, gelecek nesli ana karnında boğmaya, kürtaj masasına yatmaya razı olmadım... Kısır kalarak yaşamaktan nasıl zevk alsın ki insanlar? ‘Huzurlu’ hayatlarını feda etmeyen, ‘rahat’ günlerinden feragat etmeyen, sağlıklarına zarar verse bile, çoğunlukla kocalarının emriyle ömür boyunca çocuksuz kalan kadınları bilirim. Şimdi kocaları da onlarla beraber kucaklayarak, severek köpek besliyor. Köpeklerini öperek kendilerini avutuyorlar. Tatil günlerinde insanlar çocuklarını kucaklarına alıp yürüyüşe çıktıklarında, onlar köpeklerini alıyorlar. Köpekleriyle yatıyor ve bunu da yüksek medeniyetin inceliklerinden sayıyorlar. Oysa ben, gelecek hayata köpek değil, mücadeleciler ve kahraman gençler yetiştirmek istedim.” (Kutuy, 2013:57)

³ Ak’lar- İç savaş döneminde (1917-1923) oluşan ve devrime karşı olan askeri-siyasi birlikler.

Anlatıcı burada, bir ailenin sağlığı için çocuk yapmanın gerekliliğine vurgu yaparken çağdaş dünyanın çocuk yerine hayvan sevgisine saplanıp kalmasına da ironik bir yaklaşımla eleştiri getirmektedir.

Eserde, Aliye üzerinden çocukların anne sevgisine olan ihtiyacını ve bu ihtiyaç giderildiğinde onların ailenin sevincine dönüşmesinin örnekleri sunulmuştur. Bunlardan biri Aliye'nin ilk çocuğunun birinci yaş gününe dair tuttuğu günlükteki küçük bir pasajdır: *"Sovyetler Birliği'nin küçük vatandaşı bugün bir yaşını doldurdu. Sıhhatli gelişimi herkesi imrendiriyor. Temizlik ve sıhhat yarışında onu ödüllendirdiler. Bugün ben ona yeni elbiseler giydirdim. Pastalar, börekler getirdim. Arkadaşlar kutlamaya geldiler. Sadece İskender, Kadriye'nin doğum gününü unuttu."* (Kutuy, 2013:65) Elbet burada, çocuğa beslenen sevgi konusunda annenin payı ve özverisi ortaya konurken, İskender figürü üzerinden babanın ihmalkarlığının ve sevgi göstermemesinin aile üzerindeki soğuk etkisinden bahsedilmiş olur. Aynı durum ilerleyen sayfalarda pekiştirilerek çocukların babasız büyümekten şikayetçi olduklarına dair izlenimlerle devam ettirilir: *"Yavrularım iyi büyüyor. Babasız büyümelerinden başka şikayetleri yok. Köyde yaşamamıza rağmen, aldıkları eğitim, şehirdekilerden daha geri değil. Kadriye'm Makine Traktör İstasyonu'nun yanındaki kreşe gidiyor. Güzün ilkokula başlayacak. Ancak yine de çok güzel okuyor, yazıyor, resim çiziyor. Pek çok şarkı biliyor."* (Kutuy, 2013:66)

Burada, çocukların yetişmesinde babanın bıraktığı boşluğu, anne sevgisi dışında kreş, okuma, yazma, resim çizme şarkı söyleme gibi etkinliklerin doldurduğunun altı çizilmelidir. Rusya gibi devlet merkezli bir toplumsal yapıda, bireylerin bıraktığı boşluğu devlet kurumlarının doldurmaya çalışmasının da önemli, dikkat çeken bir özelliği olarak bu örnek oldukça manidar durmaktadır.

Bununla birlikte, çocukları kreşlere, okullara, devlet kurumlarına terk etmek her zaman da sonuç vermeyebilmektedir. Üstelik bu durum, çocuklarını devlet kurumlarına terk etmek zorunda kalan annelerin iç dünyasında ciddi kırılmalar meydana getirmektedir: *"Önceleri benim için çok zor oldu. Sen çıkıp gittiğinde, benim bütün zenginliğim ve sevincim, iki yavrumdu. Sokakta ağladığım anlarım oldu. Bir yavrumu çocuk yuvasına, ikincisini kreşe götürürken ruhi ağırlıktan olsa gerek, durduğum yerde kaskatı kesilip donup kalıyordum."* (Kutuy, 2013:68) Metne göre çocuklar, sadece sevgi ve özveri bekleyen aile bireyleri değil, aynı zamanda varlıklarıyla aile üyelerinin duygusal ihtiyaçlarını gideren kişilerdir de. Çocuklar söz konusu olduğunda onların biricik savunucusunun anne olduğu vurgusunu yineleyen metinde bir annenin ev dışındaki imkanları evin içine nasıl taşıdığının da örnekleri verilir. *"Yavrularım, benim mutluluğum. Çocuk bakıcısı Nataşa da onları benim kadar seviyor. Geçen yıl yavrularım için radyo kurdurdum. Yaz günlerinde bu radyo, evin önünü kulübe çevirdi. Sadece yavrularım değil, büyükler de gelip gece boyunca konser dinliyorlar, şarkı söylüyorlar, dans ediyorlar."* (Kutuy, 2013:84) Ancak ne yapılırsa yapılsın, çocuklara bir babanın vereceklerini dışarıya özgü hiçbir şey veremez. Bütün ihtiyaçları karşılanırsa bile baba sevgisinin yeri ayrıdır. *"Gelecek yıl piyano almaya hazırlandığımı yazmıştım. Lakin yavrularım için bütün bunlar yetmez. Onlara canlı adam da, baba da lazım. Köy hayatını görmeyen insanlar, köylü çocuklar ana baba sevgisinden mahrum büyüyor diyorlar. Bu doğru değil. Gerçi köylü çocuklar ekseriyetle kendi hürriyetleri içinde büyüyorlar. Lakin ana babalarının işleri bittiğinde doyastıya seviliyorlar, şefkat görüyorlar."* (Kutuy, 2013:85) Burada, çocukların babaya duydukları ihtiyacın yanı sıra şehrin ve şehir kültürünün, yaşam tarzının da çocukların yetişmesinde olumsuz rol oynadığı ifade edilmiş olur. Aliye, çocuklarının şehirde yaşamaktan kaynaklı ebeveyn özlemine gidermek

için kendinden taviz verir, boş kalan zamanlarında bireysel işler yapmak yerine çocuklarıyla vakit geçirir: “İşte bunun için de işten arta kalan her bir dakikamı yavrularıma ayırıyorum. Onların hem annesi hem de babası olmam lazımdı. Üstelik bu, pek zor şeydi.” (Kutuy, 2013:85) Böylece, onlara hem annelik hem de babalık yapmış olur.

Sonuç

Eserde, insanlık tarihinin belki de en eski ve en köklü toplumsal yaşam birimi olan aile, ana eksene oturtulmuştur. Aile, toplumsal hayatın ve sağlıklı bir toplumun en küçük birimi olarak sunulmuş ve iyi bir aile ile kötü bir ailenin sınırları çizilmiştir. Kötü bir ailenin, onu oluşturan fertlerin iç dünyasına verdiği zararın yanı sıra toplumsal işleyişe ve onu oluşturan kurumlara verdiği zarar üzerinde de durulmuştur. Sağlıklı ailenin ise iyi bir toplumun vazgeçilmez ögesi olduğu tezini somutlaştıracak oldukça hatırı sayılır yaşam enstantanesi de sunulmuştur romanda. Bununla birlikte, ailenin kurucu ögesi ‘baba’ olmasına rağmen, kötü yahut ihmalkar bir babanın hem anneye hem de çocuklara neler yaşatabileceğine dair düşünceler de ortaya konmuştur. Romanın başkahramanı olan Aliye’nin, İskender kendisini terk ettikten sonra yaşadığı bunalımlara karşı yerine göre bir erkek rolü de üstlenerek direnmesi, çocuklarının maişetini temin etmesi, onları dış tehditlerden koruması ve duygusal boşluklarını gidermeye çalışması ideal bir anne örneği olarak telakki edilebilir.

Dünyanın pek çok diline çevrilmiş olan roman, baştan sona aile kavramı üzerine inşa edilmiş gibi görülmektedir: Ailenin varoluşu, doğası, işlevi; aileyi oluşturan anne, baba ve çocuklar; birlikte yaşayan sağlıklı aileler, parçalanmış aileler, babalarının terk edip bir daha dönmediği çocuklar, eşlerinin kendilerini yalnız bırakıp kaçtığı, çocuklarının sorumluluklarını omuzlarına yüklediği annelerle dolu satırlar boyunca aileye dair neredeyse her türden teori ve pratiğe şahit olmak mümkündür. Yazar bu eserinde aile kavramını Sovyet ideolojisinin devletçi bakış açısı altında, olabildiğince milliyetçi bir bakış açısıyla ama ideolojinin temel felsefesini de rencide etmeden toplumun temeli olarak yerine çakmakta ve “aile kavramını” her şeye rağmen savunmaktadır.

KAYNAKLAR

- GİLZOV, T.Ş., (2014), İstoriya Tatarskoy Literaturnoy Kritiki, Kazan.
- Kaharman Kalemi, (2010), Hazırlayanlar: Vakıyf Nuriev, Liliya Safiullina, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan.
- KUTUY, Adil, (1968), Neotoslannıy Pisma, Tatarskoe knijnoe iszdatelstvo, Kazan.
- KUTUY, Adil, (2003), Saylanma Eserler, Tatarsitan Kitap Neşriyatı, Kazan.
- KUTUY, Adil, (2013) Gönderilmemiş Mektuplar, Hazırlayan: Fatma Özkan, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2013.
- KUTUY R., (1961), “Etkemnen Songı Adresi”, Sovet Edebiyatı, S. 11, s. 84.
- PLATON (EFLATUN), Devlet. Çeviren: Cenk Saraçoğlu - Veysel Atayman, Pordo Siyah, İstanbul, 2013/ file:///C:/Users/1/Downloads/Platon%20-%20Devlet%20-1-5.pdf, file:///C:/Users/1/Downloads/Platon%20-%20Devlet%20-6-10.pdf.
- Tatar Edebiyatı. Teoriya. Tarih, (2006), “Megarif” Neşriyatı, Kazan.
- Tatar Sovet Edebiyatı, (1975), Hazırlayan: G. Halit, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan.
- TURAL, Sadık, (2006), Zamanın Elinden Tutmak, Yüce Ereğ Yayinevi, Ankara.
- USMANOVA Z., (1966) Adel Kutuy: Jizn i Tvorchestvo. Kazan Kitap Neşriyatı, Kazan.

- YENİKİ, E., (1978), " Hetirdeki Töyinner. H.Taktaş hem G. Kutuy turında istelikler",
Kazan Utları, S. 11, s. 124-140.
- ZAHİDULLİNA D.F., İBRAHİMOV M.İ., EMİNEVA V.R., (2005), Edebi Eserge
Analiz Yasav, "Megarif" Neşriyatı, Kazan.